

**OŚRODEK DOKUMENTACJI
ZABYTKÓW W WARSZAWIE**
KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKÓW
ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

A B C D E F G H I J K L Ł M N O P R S T U W V X Y Z

Nr **1058** **DOLNOŚLĄSKIE**

1. Obiekt
**Rzymsko-katolicki kościół p. w. św. Wolfganga, parafialny, ob.
p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny i św. Wolfganga**

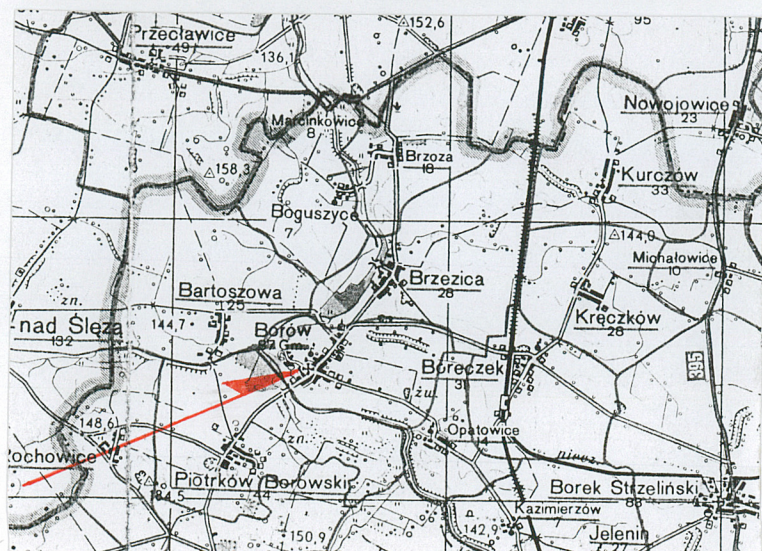
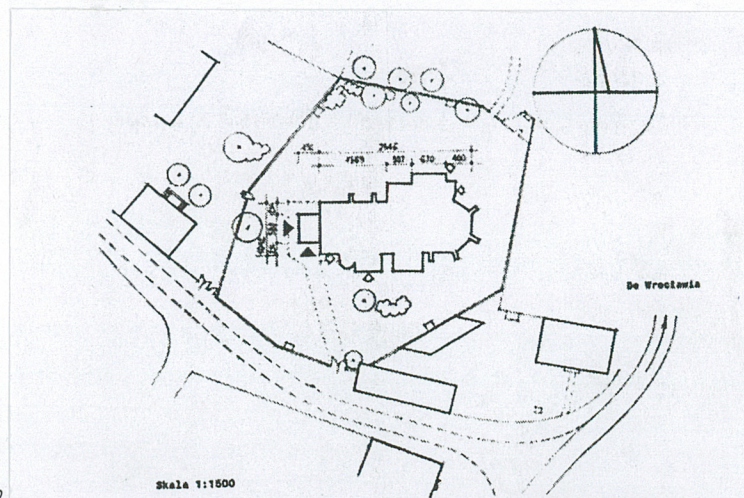
2. Czas powstania
pocz. XVw.; *por. XVIII - przebud.*
przebud. XVIIIw.;
wieża i kruchty z pocz. XXw.;
kruchta wejściowa 2poł.XXw.

3. Miejscowość
Borów

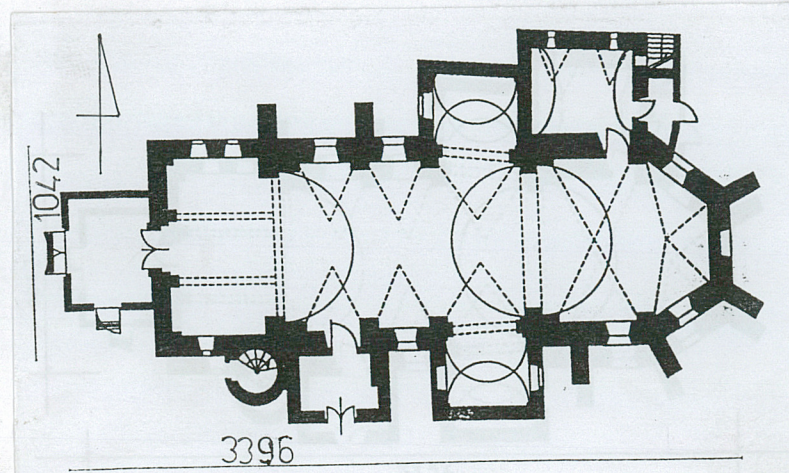
11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

1.
2.

3.

4.

Rzut przyziemia, pomniejszony.

4. Adres Borów nr 73
57-160 Borów
nr ewid. gruntów 19

5. Przynależność administracyjna
województwo dolnośląskie
powiat Strzelin
gmina Borów

6. Poprzednie nazwy miejscowości
**Bohrau, Borau, Boriow (1202),
Borow (1326), Barouw (1326),
Markt-Bohrau**

7. Przynależność administracyjna przed 1
VI 1975
województwo wrocławskie
powiat Strzelin

8. Właściciel i jego adres
Parafia rzymsko-katolicka p.w.
Narodzenia NMP i św. Wolfganga
w Borowie,
Borów nr 73, 57-160 Borów.

9. Użytkownik i jego adres
Parafia rzymsko-katolicka p.w.
Narodzenia NMP i św. Wolfganga
w Borowie,
Borów nr 73, 57-160 Borów.

10. rejestr zabytków
304/
nr 1608 data 08.04.1966.

12. Autor, historia obiektu, określenie stylu

Wieś Borów (Markt Bohrau) pojawia się w dokumentach po raz pierwszy w 1200 roku. Etymologię jej nazwy niektórzy badacze wywodzą od określenia polskiego „bór, las świerkowy”. W 1202 roku istniał tu gród zbudowany przez Henryka Brodatego. W 1294 roku wspomniany jest Piotr, wójt Borowa. Na początku XIV wieku wzniesiony został w Borowie zamek książęcy, który w 1326 roku stał się własnością rycerską. W 1459 roku mieszczanie wrocławscy pod wodzą Hansa von Parchwitz zdobyli i zniszczyli zamek, na którego miejscu zbudowano pałac i browar.

Miejscowość i dobra należały do potomków Grasena Traches, którzy patronowali świątyni. W XVII wieku należały już do rodziny von Sandreczky. Ten stan własnościowy trwał do dnia 19 stycznia 1863 roku, kiedy to majątek przeszedł na ręce Friedricha von Zeydlitz, po śmierci jego matki, Agnes von Zeydlitz z domu von Sandreczky. W rękach Zeidlitzów pozostawał Borów do czasów II wojny światowej; z 1905 roku pochodzi informacja o synu Friedricha, Ernście Juliusie.

W 1202 roku, w dokumencie biskupa Jarosława, wspomniany jest po raz pierwszy duchowny świątyni, Bartłomiej, diakon z Boriowa („bartholomeus diaconus de boriow”); z 1296 roku pochodzi wzmianka o proboszczu Mikołaju. Lutsch wzmiankuje średniowieczny (1470) dzwon z inskrypcją szwabachą: „*amccccclxx o konig der eren kom mit frede. das ist dy glacke von der sublif (?)*”; drugi dzwon datowany jest w napisie na płaszczu: *1561 VERBUM DOMINI MANET IN AETERNUM*”. Duży obszar dawnej parafii może być dowodem jej założenia na prawie polskim.

c.d. załącznik nr 1.

13. Opis (sytuacja, materiał, konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrza, wyposażenie itd.)

Borów znajduje się w geograficznym regionie Przedgórze Sudeckiego, na północ od Wzgórz Strzeleckich. Położony jest na terenie płaskim, kilka kilometrów na północny wschód od Strzelina, pomiędzy wsiami Boreczek i Bartoszowa oraz Brzezica i Piotrków Borowski.

Budynek kościoła posadowiony jest na terenie cmentarza o średniowiecznej metryce (XV w.), który zlokalizowany jest w centrum wsi, na nieznacznym wzniesieniu, przy drodze do d. folwarku, ok. 100m. od głównego skrzyżowania drogi w miejscowości. Działka cmentarna ma kształt nieregularnego wieloboku, otoczona jest murem kamiennym, tynkowanym, z regularnie rozmieszczonymi czterema kapliczkami. Na terenie cmentarza zachował się starodrzew o nieregularnym układzie. Kościół otoczony jest przy murach opaską betonową, oraz alejką z kostek typu Polbruk w kolorze szarym i czerwonym.

Materiał, konstrukcja, technika :

Fundamenty :

Pod ścianami korpusu i wieży fundamenty z granitu łamanego; pod kruchtą zachodnią ze żwirobetonu.

Ściany :

Ściany wzniesione z cegły ceramicznej na zaprawie wapiennej, otynkowane z zewnątrz tynkiem typu kornik, wewnątrz tynkowane gładko; ściany kruchty zachodniej wzniesione z cegły ceramicznej pełnej na zaprawie cementowo-wapiennej; kamieniarka okien wieży (gzymsy nadokienne, ciosy okulusów), okienek w kruchcie zachodniej, portalu w kruchcie południowej, strzępi wieży (piaskowiec, granit).

Sklepienia i stropy :

W nawie, prezbiterium i zakrystii sklepienie ceramiczne, kolebkowe z lunetami; w kaplicach beczkowe; w kruchcie południowej strop płaski; w kruchcie zachodniej strop z płyt wiórowo-cementowych nabitych na krokwie i jętkę; sklepienia i stropy otynkowane; w kaplicach pokryte XVII stiukową dekoracją; w wieży stropy międzykondygnacyjne drewniane, belkowe z odeskowaniem; empora – konstrukcji drewnianej, dwie poprzeczne belki podciągowe z odeskowaniem, wsparta dwiema kolumnkami żeliwnymi.

Wieżba dachowa, pokrycie :

Konstrukcja dachu wspólna nad prezbiterium i nawą, drewniana; konstrukcja więźby stolcowa, krokwiowo-jętkowa o podwójnej ścianie stolcowej; co drugi więźar stolce o dodatkowej jętce, wsparte od zewnątrz zastrzałem; nad kaplicami więźba analogiczna, oparta o stolec, w płaszczyźnie więzara zmierzowany formami krzyży św. Andrzeja, jętka wzmocniona przy krokwi zastrzałem; na słupie kaplicy południowej monogram *W.T.*

Pokrycie dachówką ceramiczną – nad nawą i prezbiterium karpiówka, na wieży mniszka; latarnia kryta blachą miedzianą.

14. Kubatura 4500 m ³	15. Powierzchnia użytkowa 380 m ²	16. Użytkowanie pierwotne obiekt sakralny	17. Użytkowanie obecne obiekt sakralny
<p>18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja (po 1945 r.)</p> <p>W latach 1969-71 użytkownik dobudował do obiektu od zachodu kruchtę za zgodą konserwatora zabytków. Projekt budowlany opracował J. Jabłoński i M. Buczyło.</p> <p>W następnym roku przeprowadzono naprawę pokrycia dachowego oraz założono instalacje odgromową.</p> <p>W 1974 roku, uzgodniony z WKZ projekt kolorystyki ścian wnętrza wykonała J. Graluzińska. Prace przeprowadzono z funduszy użytkownika, parafii rzymsko-katolickiej.</p>		<p>19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ogólny stan techniczny obiektu dobry; sprawna instalacja odprowadzająca wody opadowe - zacieki przy koszu rury spustowej północnej - zawilgocenia elewacji w partii przyziemia - zużycie materiału empory - zły stan epitafium w kaplicy północnej <hr/> <p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p> <ul style="list-style-type: none"> - dokonać przeglądu systemu odprowadzania wód gruntowych - przyłączyć energetyczne doprowadzone do południowej elewacji wieży zastąpić doziemnym; zastosować szafkę z ozdobnym zamknięciem, sytuowaną poza terenem cmentarza - usunąć trzepak z terenu cmentarza; istniejącą nawierzchnię chodnika zastąpić kostką granitową - analogicznie postąpić z opaską betonową wokół budowli - uzupełniające pokrycie dachowe korpusu docelowo przełożyć, stosując analogiczne do oryginalnego; analogicznie wymienić blachę z pokrycia wieżyczki komunikacyjnej i szkarp - dokonać prac zabezpieczających i konserwacji epitafiów ze ściany zewnętrznej prezbiterium - dokonać fachowej konserwacji XVIII wiecznych elementów wyposażenia - wykonać badania stratygraficzne tynków zewnętrznych i wewnętrznych w celu ustalenia pierwotnej kolorystyki; opracować projekt kolorystyki - istniejący tynk zewnętrzny zastąpić gładkim. - na bazie badań wykonać projekt kolorystyki wnętrza z uwzględnieniem polichromii XIX-wiecznej oraz sztukaterii kaplic. 	

21. Akta archiwalne i źródła ikonograficzne (rodzaj, numer i miejsce przechowywania)

1. Katholische Kirche in Markt Bohrau, Repr. fot., „Kath. Welt” (1920), s. nlb. (168/169).
2. J. Jabłoński, M. Buczyło, Techniczny projekt budowy kruchty. Borów, kościół parafialny p. w. Narodzenia NMP i św. Wolfganga, Wrocław 1969, archiwum DWKZ we Wrocławiu.

23. Uwagi różne

24. Opracował

tekst Daniel Gibski X 2000

plany, rysunki (uaktualnione) Daniel Gibski X 2000

zdjęcia Daniel Gibski X 2000

miejsce przechowywania negatywów u autora

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW
PRAWA AUTORSKIEGO

25. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

22. Bibliografia

1. Johanne Sinapio, Das Schlesischen Adels..., Leipzig und Breslau 1728, s. 422n.
2. Siegismundus Justus Ehrhardt, Presbyterologie des Evangelischen Schlesiens..., Lignitz 1789 s. 549n.
3. F.A. Zimmermann, Beitrage zur Beschreibung von Schlesien, Bd. XII, Brieg 1795, s. 168.

c.d. załącznik nr 3.

23. Źródła ikonograficzne i fotografie (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

1. Friedrich Bernard Wernher, Topografia oder Prodomus Delineati Silesiae Ducatus..., 1748, (B.U.Wr, Oddział Starych Druków, sygn. 387195; nr neg. IV 327 i I 416/447).
2. Józef Pilch, Dokumentacja fotograficzna, Borów, gm. Strzelin, kościół parafialny, maj 1956, archiwum DWKZ we Wrocławiu.
3. Józef Pilch, Karta ewidencyjna zabytku architektury, 02.09.1956, archiwum DWKZ we Wrocławiu.
4. Karty ewidencyjne zabytku ruchomego, Borów, kościół parafialny, zał. Paweł Banaś 1956, Barbara Sobota 1983, Sławomir Bujak 1992, archiwum DWKZ we Wrocławiu.

26. Załączniki

Załączniki sztuk 8.

1. miejscowość	Borów	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. województwo	dolnośląskie	Rzymsko-katolicki kościół p. w. św. Wolfganga,	
3. powiat	Strzelin	parafialny, ob. p:w. Narodzenia Najświętszej Marii	c. d. rubryki nr 12 - historia i rubryki nr 13 - opis
4. gmina	Borów	Panny i św. Wolfganga	

Nauka Lutra wkroczyła tu już w pierwszej połowie XVI wieku, choć nie daje się stwierdzić dokładnej daty tego wydarzenia. Znani są jednak wszyscy proboszcze ewangelicy, obsługujący kościół i kaplicę w pobliskiej Bartoszowej (Schoenfeld) od 1576 do 1653 roku (Christoph Cypriander, Jahann Scholz, Elias Batschky, Melchior Malikke (Minor), Heinrich Metzsig, Wentzlaus Smolins).

W 1653 roku, na mocy dekretu ówczesnego cesarza Ferdynanda III, zagorzałego zwolennika i protektora kontrreformacji, odebrano protestantom kościoły i szkoły, zamieniając je ponownie na świątynie wyznania rzymsko-katolickiego i rugując protestanckich duchownych. Miejscowi wyznawcy luteranizmu przyłączyli się wówczas w większości do parafii w Borku Strzelińskim.

W roku 1664, z nakazu biskupa Roctocka (1665-71) zarządzono wizytację generalną diecezji dla sprawdzenia stanu kościołów. Kościół w Borowie wizytowany był w 1666 roku przez archidiakona Karla Franza Neandra. Jego opis świątyni mówi o nieszczelnym pokryciu gontem, wzmiankuje drewnianą sygnaturkę z dwoma dzwonami, wspomina o nierównej posadzce oraz wielu epitafiach we wnętrzu, które przekryte było w całości malowanym stropem. W centrum nawy, pod sygnaturką, znajdował się grobowiec właściciela. Istniały już wtedy dwie kaplice boczne, jedna wyposażona w ołtarz, druga niedokończona, a także zakrystia. Pod częścią ołtarzową znajdowała się krypta. Wyposażenie składało się z ołtarza, ambony, chrzcielnicy, tabernakulum, licznych drewnianych siedzisk - w tym łoża patrona.

Po zajęciu Śląska przez Fryderyka Wielkiego w 1740 roku, ewangelicy uzyskali pozwolenie na swobodne wykonywanie praktyk religijnych. Narodziła się wówczas idea budowy drugiego, nowego kościoła w Borowie, który wykończono i poświęcono w 1789 roku.

Rycina Wernhera ukazuje kościół katolicki ujęty od wschodu majdanem zabudowań gospodarczych z pastorówką; jest to budowla o wydłużonym, zbliżonym do prostokąta rzucie, przekryta dachem dwuspadowym, z wysokim prezbiterium zamkniętym wielobocznie lub półkoliście i oszkarpowanym, z wejściem i kaplicą od południa, niewielkim ryzalitem przy niej od strony południowej, oraz sygnaturką pośrodku nawy.

Zrąb budowli pochodzi z późnego średniowiecza (początek XV wieku); formę z tego czasu zachowało prezbiterium i zakrystia, a datowanie to potwierdzają elementy architektoniczne (portal południowy do kruchty, okienka w zachodniej elewacji przyziemia wieży, wspornik z fragmentami trzech służek sklepiennych na południowej ścianie prezbiterium – pozostałość pierwotnego sklepienia żebrowego o nieznannej formie). Około połowy XVII wieku budowlę przebudowano, powiększając ją o kaplicę; na początku XVIII wieku przekryto wnętrze nowym, istniejącym do dziś sklepieniem. W XVIII wieku fundowano większość istniejących do dziś, głównych elementów wyposażenia (ołtarze, ambona, chrzcielnica, figury świętych przy pilastrach).

W 1909 roku, na zrębie istniejącej budowli nadbudowano od zachodu wieżę wg. projektu L. Schneidera, od południa dostawiając do nawy kruchtę; z tego czasu pochodzi neoromański kostium stylowy tych elementów, jak też – istniejąca do niedawna – geometryczna polichromia wnętrza. Kształtowanie masywu wieży i jej stylistyka sytuuje się w nurcie architektury początku XX wieku, nawiązującej do wczesnochrześcijańskich rozwiązań budowli sakralnych.

Po 1945 roku w kościele utworzono polską parafię rzymsko-katolicką.

c.d. rubryki nr 13 opis

Posadzki, podłogi :

- w nawie, prezbiterium (część ołtarzowa wywyższona o jeden stopień podestem drewnianym, deskowym) i kruchcie południowej posadzka z płyt marmurowych, kwadratowych (czarne, brązowe i białe ułożone wzdłużnie w trzech pasach nawy, w środkowym skośnie); barokowa.
- w kaplicach posadzka z płytek łamanych lastriko z kawałkami marmuru.
- w zakrystii małe, kwadratowe płytki ceramiczne (białe i czarne rozmieszczone nieregularnie).
- w kruchcie zachodniej płytki lastriko białe.
- segmenty ławek posadowione na niskiej, drewnianej, deskowej podstawie.
- empora, pomieszczenia nad zakrystią i kruchtą południową – deski sosnowe.
- kondygnacje wieży – podłoga drewniana na belkowaniu.

Schody :

Schody prowadzące na wieżę, emporę organową i do pomieszczenia nad kruchtą południową umieszczone w zewnętrznej wieżycze od południa pomiędzy wieżą a kruchtą południową, kręcone, granitowe; schody do pomieszczenia nad zakrystią zewnętrzne, granitowe, w formie kilkustopniowego podestu.

Otwory okienne :

- otwory różnej wielkości i kształtu; w wieży, nawie i kaplicach otwory zamknięte od zewnątrz stylizowanymi kratami.
- w prezbiterium trzy otwory i blenda od wschodu, wąskie, ostrołuczne, o wydłużonych proporcjach, rozglifione (głębsze glify wewnętrzne), wypełnione witrażami (1917 rok) na żelaznej kratownicy (przedstawienia : Serce Jezusowe, św. Jadwiga, Matka Boska,)
- w nawie trzy otwory prostokątne, o wydłużonych proporcjach, zamknięte łukiem o niskiej strzałce; żelazna kratownica o regularnym podziale; od południa jedno okno, analogiczne, z witrażem XX w.
- w kaplicach i kruchcie południowej otwory niewielkie, prostokątne,

1. miejscowość	Borów	6. Obiekt (nazwa jak w karcie)	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. województwo	dolnośląskie	Rzymsko-katolicki kościół p. w. św. Wolfganga,	
3. powiat	Strzelin	parafialny, ob. p.w. Narodzenia Najświętszej Marii	c.d rubryki nr 13. opis
4. gmina	Borów	Panny i św. Wolfganga	

c.d. rubryki nr 13 opis

o regularnie dzielonej drewnianej stolarce dwuskrzydłowej; w szczytach grupy po trzy małe, wąskie okienka ostrołuczne, ze stolarką sześciodzielną, z wydzielonym stałym nadświetłem.

- w zakrystii trzy niewielkie, prostokątne otwory; stolarka jednoskrzydłowa, drewniana, bez podziałów
- we wnętrzu kruchty zachodniej, w ścianie wschodniej, po obu stronach wewnętrznego otworu wejściowego po obu stronach otworu wejściowego dwa małe okienka zamknięte łukiem kotarowym od strony kruchty i łukiem odcinkowym od strony nawy.
- w wieży różne typy otworów; stolarka drewniana, jednoskrzydłowa; otwory wąskie, szczelinowe, zamknięte wąskim pasem gzymsu, zmniejszające się ku górnym kondygnacjom; dodatkowo w pierwszej kondygnacji okulusy ujęte w ciosową opaskę z czterema kluczami, a w drugiej kondygnacji otwory prostokątne zamknięte drewnianymi brisoletami

Otwory drzwiowe :

- główny otwór wejściowy od zachodu, prowadzący do kruchty, poprzedzony jest kilkustopniowym podestem; prostokątny; stolarka dwuskrzydłowa, ramowo-płycinowa, w górnej części o gęstych, regularnych podziałach przeszklenie szkłem ornamentowym
- otwór wejściowy zachodni do nawy z wnętrza kruchty (pierwotne wejście główne) z portalem o ościeżach boniowanych, na cokołach, z belkowaniem z fryzem i inskrypcją „ *HIC.DOMUS.DEI.ET.PORTA.COELI*”, zamknięty gzymsem; powyżej trójkątny naczółek, w którego polu znajduje się owalna tarcza z przedstawieniem Baranka Mistycznego, pod nim belkowanie

z wizerunkiem Veraikonu w kartuszu; symbole czterech ewangelistów na ościeżach. W narożach naczółka, na postumentach kule zwieńczone krzyżami. Stolarka ramowo-płycinowa, z niewielkimi, otwieralnymi, przeszklonymi otworami w górnej części; od wewnątrz otwór zamknięty kratą o prostokątnych, wertykalnych podziałach (XX w.)

- otwór klatki schodowej prostokątny, ujęty pasem kamiennej opaski o ościeżach sfazowanych od strony wewnętrznej otworu, przekryty lekko wykępowanym, masywnym gzymsem; stolarka drewniana, jednoskrzydłowa, deskowa (deski pionowe), w górnej części niewielki, przeszklony otwór o kształcie stojącego prostokąta ze ściętymi narożami, na lico nałożona listwa tworząca ozdobny, geometryczny kształt; w dole obite blachą, ozdobne zawiasy.
- w kruchcie południowej : otwór zewnętrzny prostokątny, zamknięty ostrołucznie; stolarka drewniana, dwuskrzydłowa, ramowo-płycinowa, ze stałym nadświetłem dzielonym promieniście wąskimi szprosami; otwór wewnętrzny, prowadzący do nawy prostokątny, ujęty od strony kruchty portalem kamiennym o wyważonych proporcjach, w formie szerokiej opaski z motywem łuku koszowego; otoczony wałkiem; stolarka jednoskrzydłowa, drewniana, deskowa o ukośnie ułożonych deskach (w „jodełkę” ku osi); ozdobne: antaba żelazna oraz szyld z klamką.
- otwór wejściowy prowadzący z nawy do zakrystii prostokątny, ujęty drewnianym portalem z miętko, faliście prowadzoną linią horyzontalnego zwieńczenia, na którym umieszczono owalny kartusz; stolarka drewniana, obita blachą z nałożoną ukośnie kratownicą z listew żelaznych, tworzącą rombowy wzór; średniowieczny mechanizm zamka.
- otwór wewnętrzny prowadzący do pomieszczenia przy zakrystii prostokątny; stolarka ramowo-płycinowa.

- otwór zewnętrzny zakrystii prostokątny, niewielki; stolarka drewniana, jednoskrzydłowa, deskowa, wzmocniona poziomo dwoma żelaznymi listwami na wysokości zawiasów
- otwór wejściowy do pomieszczenia nad zakrystią, usytuowany od strony północnej, wtórny, prostokątny, stolarka analogiczna

Rzut :

Kościół orientowany, jednonawowy; trzy przęsła nawy i jedno prezbiterium. Rozwiązany na rzucie prostokąta, z zamkniętym trójbocznie prezbiterium wyodrębnionym łukiem jarzmowym, oraz dwiema kaplicami od południa i północy, zbliżonymi w rzucie do kwadratu. Przy północnej ścianie prezbiterium prostokątna w rzucie zakrystia. Wieża rozwiązana na rzucie prostokąta, założona na zachodnim przęśle korpusu, poprzedzona niewielką, prostokątną kruchtą; od południa przy pierwszym przęśle nawy prostokątna w rzucie kruchtą, pomiędzy nią a wieżą okrągła w rzucie wieżyczka mieszcząca schody na emporę.

Bryła :

Bryła zwarta, z dominującym masywem kubicznej wieży od zachodu i wyraźnymi akcentami analogicznych w stylistyce brył : kaplicy i kruchtę od południa oraz kaplicy od północy; przekryta dachem dwuspadowym, nad prezbiterium przechodzącym w trójspadowy; trójkondygnacyjna wieża z aneksem kruchtę od zachodu, przekryta czterospadowym dachem z płaskimi lukarnami powiekowym od wschodu i zachodu, zwieńczona ośmioboczną latarnią z prześwitem i cebulastym hełmem, z posadowioną nań kulą z krzyżem i chorągiewką.

Elewacje :

Elewacje otynkowane tynkiem typu kornik; ciosowe strzępia naroży wieży i opaski jej okulusów; szczyty aneksów dekorowane fryzem arkadkowym. Elewacja prezbiterium opięta schodkowymi szkarpami o dwóch stopniach krytych blachą; w ścianach pomiędzy szkarpami regularnie rozmieszczone otwory.

Elewacja południowa korpusu – dominujące akcenty dwóch jednoosiowych przybudówek, pomiędzy którymi jedna oś okienna nawy, zamkniętych schodkowymi szczytami z posadowionym na szczycie

krzyżem; od zachodu wertykalna bryła wieżyczki schodowej ze spiczastym zwieńczeniem hełmem.

Elewacja północna korpusu - przybudówka kaplicy rozwiązana analogicznie; dwie osie nawy; dwie osie zakrystii tworzą otwory okienne, trzecią wyznacza otwór wejściowy do pomieszczenia nad zakrystią.

Elewacje wieży – poszczególne kondygnacje oddzielone obdasznicą z dachówki mniszki, ostatnia zamknięta fryzem ceglany; osie rozmieszczone regularnie i symetrycznie; w przyziemiu elewacja południowa jednoosiowa, północna dwuosiowa, zachodnia trójosiowa z dominującą bryłą kruchtę pośrodku, powyżej analogicznie – oś centralna akcentowana jest niszą z figurą na półokrągłej płycie postumentu, z okulusem powyżej, w szerokość lica wpisana jest data (mataloplastyka - 1909), elewacje boczne jednoosiowe; elewacje ostatniej kondygnacji rytmicznie artykułowane blendami w formie arkad zamkniętych łukiem pełnym i oddzielonych pilastrami; od wschodu i zachodu pięcioosiowe (w drugiej i czwartej osi otwory prostokątne, w pozostałych szczelinowe), od północy i południa trójosiowe z analogicznie rozmieszczonymi otworami.

W kruchcie zachodniej elewacja frontowa jednoosiowa; jedna oś okienna od południa.

Wnętrze, wystrój, wyposażenie

- artykulację wnętrza wyznacza rytm sklepienia z głębokimi lunetami i elementami wspierającymi uwydatnionymi w elewacjach przez szerokie lizeny; prezbiterium i przyziemie wieży wyodrębnione z nawy wyraźnym gurtem tworzącym łuk pełny; całe wnętrze obiega wysoki cokół z niewielkim gzymsem
- empora muzyczna w przyziemiu wieży, konstrukcji drewnianej, wsparta na dwóch żeliwnych kolumnkach korynckich z motywami palmowymi, lico dekorowane cyklem obrazowym, od dołu zamknięte listwą o płynnej linii
- kaplice : wydzielone z przestrzeni nawy pilastrami i gurtem o licu dekorowanym kasetonowo z motywem główek anielskich w co drugiej kwaterze; wnętrza pokryte bogatą, przestrzennie opracowaną, XVII -wieczną dekoracją stiukową z motywami ornamentalnymi, figuralnymi i heraldyką; część cokołowa elewacji wydzielona głębokim gzymsem, część sklepienna oddzielona pasem mocno

1. miejscowość	Borów	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. województwo	dolnośląskie	Rzymsko-katolicki kościół p. w. św. Wolfganga, parafialny, ob. p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny i św. Wolfganga	c.d rubryki nr 13. opis
3. powiat	Strzelin		
3. gmina	Borów		

gierowanego gzymsu; ściana frontowa wypełniona trójstrefową strukturą ołtarza, której podporządkowana jest jej artykulacja – centralny obraz, otoczony wąską opaską z motywem heraldycznym w zwieńczeniu, ujmują dwie marmoryzowane, korynckie kolumny, flankowane przez wertykalne płyciny zamknięte łukiem pełnym i wypełnione dekoracją malarską o motywie dzbanów kwiatowych. Kolumny podtrzymują partię belkowania, od zewnątrz zdwojonego i podpartego przez postaci uskrzydłonych herm, i dźwigają przerwany naczółek z posadowionymi nań figurami aniołków - pomiędzy nimi usytuowany jest otwór okienny z witrażem ; przyłącza wypełnione są dekoracją z motywami płaskiej, rozwianej draperii i koszy obfitości. Na ścianach bocznych centralnie umieszczone, stiukowe, dekoracyjne ramy z gzymsem podtrzymywanym przez postacie aniołków wsparte na spłaszczonych wolutach z festonami; w dole uskrzydłona główka anielska. W kaplicy północnej płycinę wschodnią wypełnia malarskie przedstawienie duchownego klęczącego przed krucyfiksem (1 połowa XVIIIw.); w zachodniej otwór okienny – analogicznie w płycinie wschodniej kaplicy południowej; w zachodniej blenda. Płaszczyzny sklepień wypełnia płycina w ramie o wysuniętych narożach, ujęta po bokach w motywy wolutowe, w spływach wsparta o horyzontalne medaliony w mięsistych, wolutowych ramach, ujmowanych bokami przez putta i postaci anielskie. W ołtarzu północnym obraz olejny na płótnie z przedstawieniem św. Józefa z Dzieciątkiem, ok. 1860, aut. Fanrotha (?), w południowym - analogiczne w technice przedstawienie Immaculaty z końca XVIII wieku; w szczytowych

oknach witraże dziewiętnastowieczne, neorenesansowe (północne – św. Rodzina, południowe – Koronacja Matki Boskiej); w oknach bocznych witraże współczesne.

- ołtarz główny poprzedzony mensą soborową, XVIII-wieczny, architektoniczny, trójstrefowy; centralny obraz olejny z niezidentyfikowanym przedstawieniem ujmują pary kolumn korynckich podtrzymujących belkowanie założone na odcinku łuku; pomiędzy kolumnami pełnoplastyczne figury proroków; kolumny nad belkowaniem zwieńczone figurami klęczących aniołów, zwróconych ku centrum, gdzie usytuowane jest przedstawienie Trójcy Świętej na bogatym, ornamentalnym tle.
- ambona barokowa typu przyściennego, usytuowana na narożniku nawy i kaplicy północnej, nadwieszona, z baldachimem, założona na rzucie ośmioboku, dostępna schodami przyściennymi z balustradą pełną; na koszu płyciny z płaskorzeźbionymi przedstawieniami Ewangelistów.
- chrzcielnica barokowa, ustawiona naprzeciw ambony, założona na rzucie ośmioboku na czworobocznej podstawie, artykułowana gierowanymi gzymсами, z pełnoplastyczną sceną Chrztu Chrystusa w Jordanie na pokrywie.
- organy XVII-wieczne na emporze muzycznej; bryła złożona z pięciu segmentów piszczałek
- balustrada-klęcznik oddzielająca prezbiterium, ze zgeometryzowanymi balaskami o wyraźnych cokołach i kapitelach, z brzuścem opiętym gzymsem; na filarach dzielących segmenty motyw lambrekinu
- świecznik ustawiony przy chrzcielnicy, na okrągłej podstawie, dolna część toczonoego trzonu w formie zmniejszających się wałków, w górnej kształt płynnie przechodzący w wąską profitkę

- w prezbiterium przy lizenach pełnoplastyczne postacie na konsolach wspartych ornamentalnymi formami wolutowymi – od północy św. Katarzyna, od południa niezidentyfikowana święta.
- w nawie, przy pierwszej lizenie od zachodu, od strony południowej, na pięciobocznej konsoli pełnoplastyczne przedstawienie sceny Archaniola Michała zabijającego smoka; przełom XVII na XVIII wiek; po przeciwnej analogiczna figura z przedstawieniem św. Jana Nepomucena
- na południowej ścianie prezbiterium pozostałość pierwotnego, gotyckiego sklepienia krzyżowo-żebrowego - wspornik z fragmentami trzech żeber
- wtórnie ustawione przy narożnikach kaplic i prezbiterium formy architektonicznych cokołów na rzucie kwadratu, z licami wypełnionymi płycinami na pionowych elementach artykulacji wnętrza obrazy cyklu drogi krzyżowej z pocz. XX wieku.
- w wieży dzwon z 2 połowy XIX wieku, z półplastyczną postacią św. Józefa i inskrypcją :*"STE. JOSEF; ORA PRO NOBIS IN HORA MORTE NOSTRI"*
- w krużganku południowej naczynie na wodę święconą z 2 połowy XIX wieku, w formie tocznej czaszy wspartej na kwadratowej, dwustopniowej podstawie
- żyrandol z 2 połowy XIX wieku, dwukondygnacyjny, o dwunastu ramionach w kondygnacji dolnej, rozchodzących się promieniście z sześciokątnej mosiężnej ramy, zakończonej u dołu kwiatonem
- na sklepieniu XX-wieczne malowidła w medalionach, w części centralnej i w lunetach; monumentalne malowidła także na ścianach prezbiterium
- w nawie dwa segmenty wtórnych, drewnianych ławek zwróconych ku prezbiterium

Instalacje :

- elektryczna
- grzewcza w systemie doprowadzonym pod ławki
- nagłośnieniowa
- odgromowa

c.d. rubryki nr 22. bibliografia

4. J. G. Knie, Alphabetisch-statistisch-topografische Uebersicht der Doerfer, Flecken, Stadte und anderen Oerthe der Koenigl. Preuss. Provinz Schlesien, Breslau 1845, s. 47.
5. Hans Lutsch, Verzeichnis der Kunstdenkmale der Provinz Schlesien, Bd. II. Die Landkreise des Reg.-Bezirks Breslau, Breslau 1889, s. 391n.
6. Bericht des Provinzial-Konservators der Kunstdenkmale der Provinz Schlesien [1907-08], Veröffentlichungen der Provinzial-Kommission zur Erhaltung und Erforschung der Kunstdenkmale der Provinz Schlesien, t. VII, s. 18.
7. Prace konserwatorskie na terenie województwa wrocławskiego w latach 1969-73, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1976, s. 15.
8. Józef Pilch, Zabytki architektury Dolnego Śląska, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978, s. 20.
9. Prace konserwatorskie na terenie województw jeleniogórskiego, legnickiego, wałbrzyskiego, wrocławskiego w latach 1974-78, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1985, s. 138.
10. Tadeusz Kozaczewski, Wiejskie kościoły parafialne XII w. na Śląsku (miejscowości A-G), wydanie II, Wrocław 1995, s. 21.

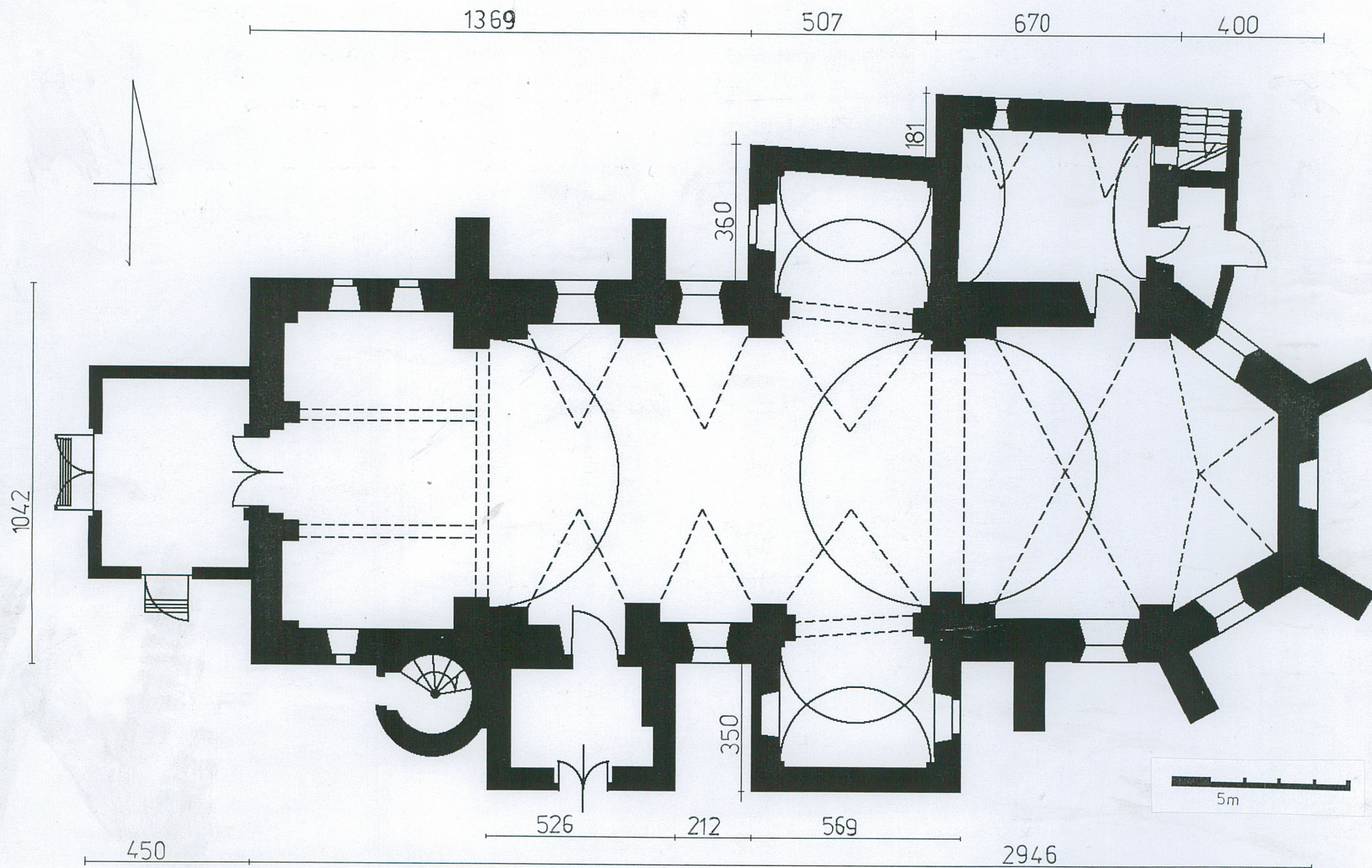

1. miejscowość	Borów	6. Obiekt (nazwa jak w karcie) Rzymsko-katolicki kościół p. w. św. Wolfganga, parafialny, ob. p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny i św. Wolfganga	7. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego) opis materiału ilustracyjnego, ilustracje
3. województwo	dolnośląskie		
4. powiat	Strzelin		
7. gmina	Borów		

Ilustracje :

1. Widok ogólny
2. Sytuacja, skala 1: 1500
3. Orientacja, mapa topograficzna w skali 1: 100 000
4. Rzut przyziemia, pomniejszony.
5. Rzut przyziemia, skala 1 : 100
6. Borów, widok ogólny, wg. F.B. Wernhera, *Topografia...*
7. Borów, widok ogólny, wg. F.B. Wernhera, *Topografia...*
8. Prezbiterium, widok od południowego wschodu.
9. Prezbiterium, widok od północnego wschodu.
10. Elewacja północna, widok od zachodu.
11. Elewacja południowa.
12. Messtischblatt 1888, unaoczniony w latach 30-tych XXw.
13. Elewacja północna – widok od północnego wschodu.
14. Wieża, widok od południowego zachodu.
15. Widok od południowego wschodu – wieża i kruchta południowa.
16. Kruchta południowa i wieża.
17. Wnętrze – widok od zachodu ku prezbiterium.
18. Nawa – widok ku zachodowi z prezbiterium.
19. Prezbiterium – widok z nawy.
20. Nawa – widok z południowej części prezbiterium.
21. Wnętrze - kaplica południowa.
22. Wnętrze – kaplica północna.
23. Wnętrze – kaplica północna.
24. Wnętrze – fragment północnej ściany nawy.
25. Portal wejściowy zachodni – wewnętrzny, do nawy.
26. Portal wewnętrzny w kruchcie południowej.
27. Portal wewnętrzny prowadzący do zakrystii.
28. Portal zewnętrzny prowadzący na wieżyczkę komunikacyjną.
29. Pozostałość wspornika sklepienia – południowa ściana prezbiterium.
30. Chrzcielnica.
31. Epitafium – wschodnia ściana kaplicy północnej.
32. Stiukowa dekoracja kaplicy północnej – fragment.
33. Stiukowa dekoracja kaplicy północnej – detal.
34. Stiukowa dekoracja kaplicy północnej – detal.
35. Wieżba dachowa nad nawą.
36. Wieżba dachowa nad nawą.
37. Wieżba dachowa nad kaplicą południową.

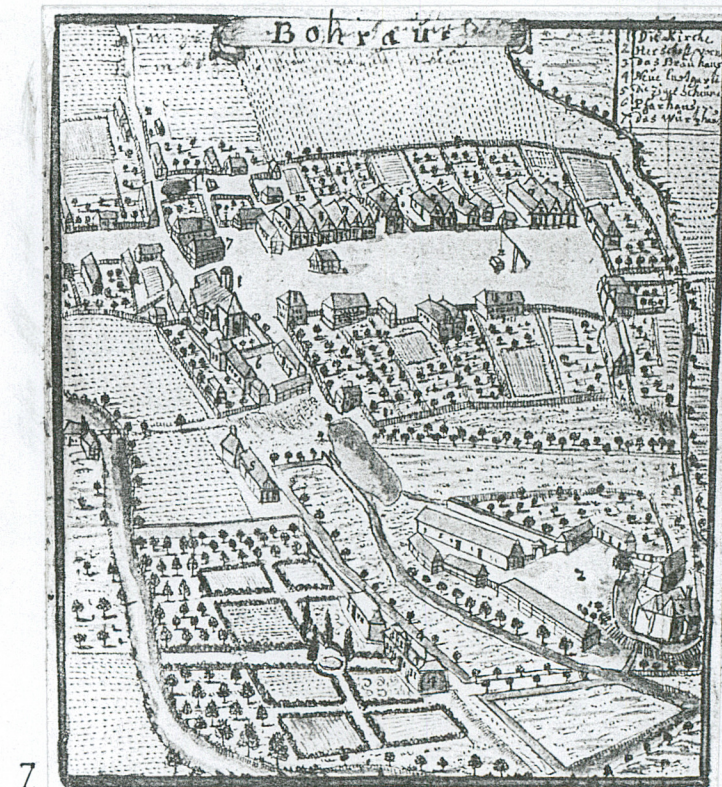
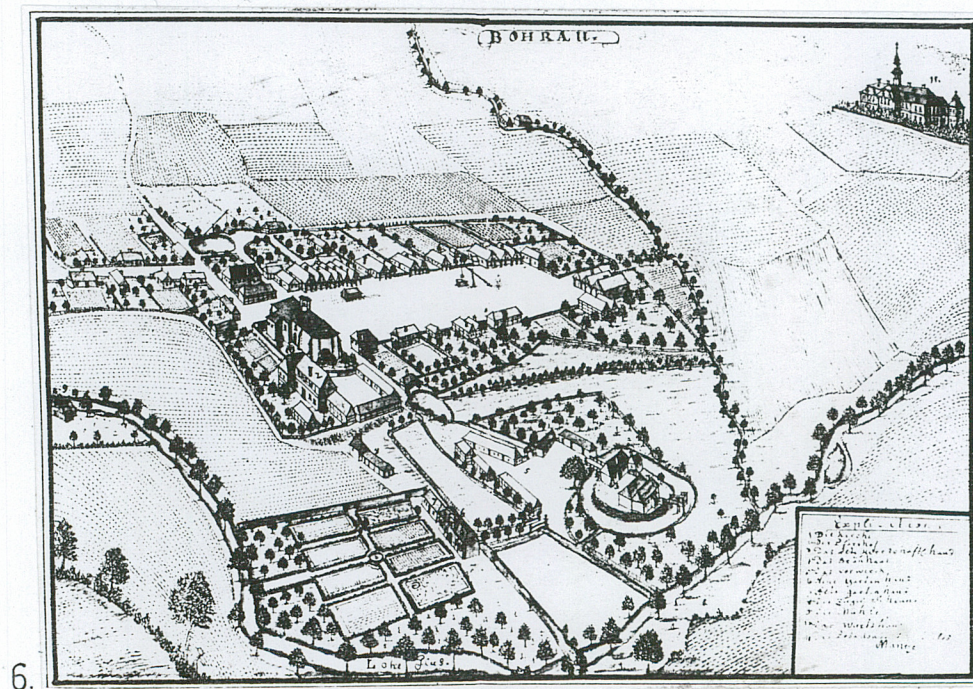

Rzut przyziemia, skala 1 : 100

h. do gzymsu ok. 6.5m

1. miejscowość	Borów	8. Obiekt (nazwa jak w karcie) Rzymsko-katolicki kościół p. w. św. Włfganga, parafialny, ob. p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny i św. Włfganga	9. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego) materiał ilustracyjny
2. województwo	dolnośląskie		
3. powiat	Strzelin		
8. gmina	Borów		

8

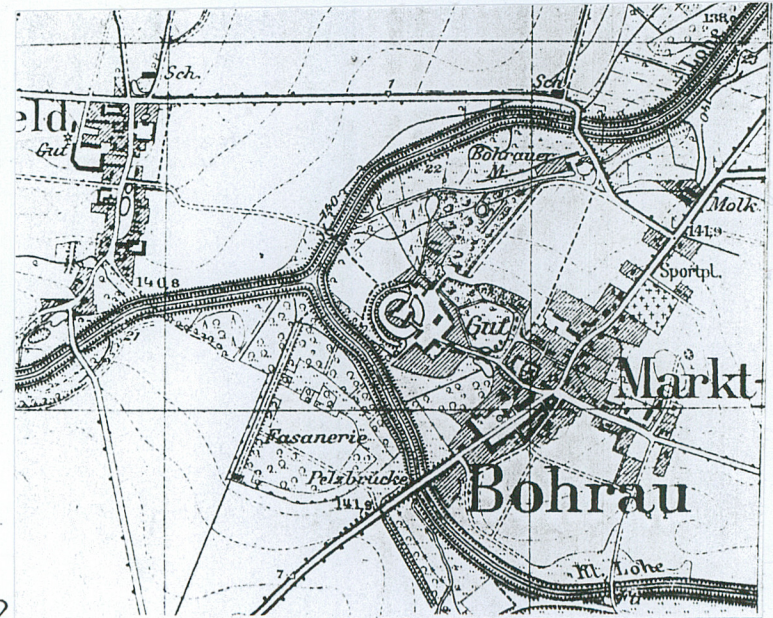
9

10

12

11

1. miejscowość	Borów	10. Obiekt (nazwa jak w karcie)	11. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. województwo	dolnośląskie	Rzymsko-katolicki kościół p. w. św. Wolfganga,	materiał ilustracyjny
3. powiat	Strzelin	parafialny, ob. p.w. Narodzenia Najświętszej Marii	
9. gmina	Borów	Panny i św. Wolfganga	

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

1. miejscowość	Borów	12. Obiekt (nazwa jak w karcie)	13. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. województwo	dolnośląskie	Rzymsko-katolicki kościół p. w. św. Wolfganga,	materiał ilustracyjny
3. powiat	Borów	parafialny, ob. p.w. Narodzenia Najświętszej Marii	
10. gmina	Strzelin	Panny i św. Wolfganga	

23

24

25

26

27

28

29

30

1. miejscowość	Borów	14. Obiekt (nazwa jak w karcie)	15. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. województwo	dolnośląskie	Rzymsko-katolicki kościół p. w. św. Wolfganga,	
3. powiat	Borów	parafialny, ob. p.w. Narodzenia Najświętszej Marii	materiał ilustracyjny
11. gmina	Strzelin	Panny i św. Wolfganga	

32

33

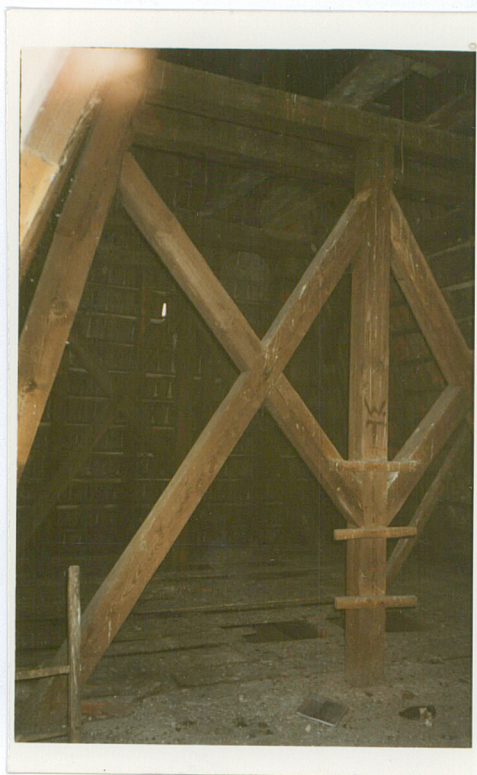

34

31

37

36